

6. Організаційно – тактичні засоби і прийоми підготовки та проведення окремих слідчих дій і тактичних операцій.

7. Базова та окремі методики розслідування злочинів проти миру і безпеки людства у формі криміналістичних програм, що включають типові слідчі ситуації, стратегічні і тактичні завдання, загальні і окремі версії та алгоритми їх вирішення і перевірки.

Така структура, на нашу думку, створює належне теоретичне підґрунтя і забезпечує системно-технологічний підхід до формування змісту воєнної криміналістики, дає змогу правильного визначити її предмет, напрями і методи дослідження, а також перспективні завдання з її подальшої розробки.

Список використаних джерел

1. Закон про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього. Від 9 жовтня 2024 року №4012-1X

2. Тіщенко В.В. До проблеми формування воєнної криміналістики. Актуальні проблеми судової експертології, криміналістики та кримінального процесу. Матеріали 1У міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 16 грудня 2022 року. С. 450-452; Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні проблеми формування основ воєнної криміналістики. Вісник НАПрН України. Том 30. №3, 2023. С. 357-370.

Колесник Валерій Аркадійович,
головний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки
України, доктор юридичних наук,
професор

ЦИФРОВА КРИМІНАЛІСТИКА ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ

Сьогодні процеси цифровізації охопили не лише технологічний сектор економіки, фінансові інституції, цифрові корпорації, а й доволі різноманітні сфери діяльності фізичних та юридичних осіб, суспільну практику. Це в повній мірі відповідає прагненням України до загальноєвропейських тенденцій державного розвитку, входженню нашої країни до спільноти розвинутих країн Європи та світу. Сьогодні інформаційне суспільство розвивається у реальному та віртуальному вимірі. Водночас в таких вимірах також вчиняються й злочини,

залишаючи в процесі їх підготовки й вчинення відповідні матеріальні, ідеальні й цифрові сліди, котрі необхідно відшукати, зафіксувати, оцінити, максимально використовувати для виявлення й розслідування та розкриття злочинів. Разом з обговоренням ціннісних характеристик загалом позитивного для розвитку людства процесу цифровізації фахівці в галузі права й правоохоронної діяльності все частіше почали залучати до дослідження цих явищ фахівців з комп'ютерної й мережевої безпеки, кібертехнологій, інтернеттехнологій, інформаційних й інформаційно-комунікаційних технологій тощо, намагаючись розв'язати питання протидії використанню можливостей таких технологій з протиправною метою. Трансформація суспільних відносин, що відбувається в межах переходу до інформаційного суспільства і має вираз у повсюдній цифровізації й інформатизації, відбувається на всіх сферах життя людини, не обходячи увагою й злочинність.

Все частіше сучасні протиправні діяння відбуваються на «новому полі битви», у кіберпросторі, який ще не пізнано й не вивчено з достатньою повнотою. Водночас на законодавчому рівні кожна розвинута держава і Україна також намагаються запобігти вчиненню хоча б частини таких кримінальних правопорушень, вдаючись до розроблення стратегії кібербезпеки, введення нових законів, нормативно-правових актів. Наприклад, в нашій державі було розроблено та затверджено Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 44/21 Стратегію кібербезпеки України, якою враховано попередній досвід і проблеми, стан кібербезпекового середовища на національному та міжнародному рівні, а також положення Стратегії кібербезпеки ЄС на цифрове десятиліття та стратегій кібербезпеки окремих держав – членів ЄС та НАТО [1, с. 6].

Разом з тим національне законодавство часто не встигає за науково-технічним прогресом з його новими технологіями і це стає на шкоду боротьбі із сучасною злочинністю та дає змогу злочинцям нові можливості вчиняти й приховувати сліди злочинів. Корисність і невідворотність повсякденного й широкого використання цифрових технологій за наявності прогалин в законодавчих та відомчих нормативних документах, якими врегульовано діяльність у сфері використання новітніх технологій, несе в собі й окрему небезпеку, якою вважаємо можливість їх використання із протиправною метою. Ще у 1995 р. відомий американський вчений-інформатик, засновник і очільник Цифрової лабораторії Масачусетського технологічного

інституту Н. Негропонтє у одній зі своїх ґрунтовних праць під назвою «Бути цифровим» вказав на те, що у кожної технології або дару науки є темний бік, і цифровізація в цьому – не виключення [2, с. 227]. Ось чому правоохоронна практика та науки кримінально-правового циклу, що обслуговують таку діяльність, повинні враховувати й сучасні реалії та пов'язані з ними наслідки цифровізації економіки, соціально-політичної сфери, державного управління, освіти, культури, побуту.

Необхідно зазначити, що протидія злочинності може бути ефективною лише тоді, коли методи її вивчення та реагування на злочинні прояви, будуть змінюватися з вимогами часу. Сьогодні в умовах широкого розвитку й впровадження цифрових технологій й комунікацій проблема боротьби зі злочинністю не повинна розглядатися в межах лише однієї окремої країни. В якості центральної ланки у такій протидії має стати цифрова криміналістика як галузь знань, вмінь та навичок, набір компетенцій, котрі забезпечать діяльність з виявлення цифрових злочинів, криміналістичне дослідження цифрових слідів та електронної доказової інформації.

З розвитком цифрових технологій та поширенням їх використання злочинцями, в цифровій криміналістиці визначилися окремі напрями використання її положень: криміналістичне вивчення комп'ютерів та інших комп'ютерних засобів і супутнього обладнання; дослідження програмного забезпечення і результатів його використання, мережі і мережевих зв'язків та з'єднань; аналіз цифрових даних і цифрових слідів; експертиза мобільних пристроїв та ін. Сьогодні цифрова криміналістика розвивається разом із іншими напрямками традиційної вже криміналістичної науки за більшості питань випереджаючи цей розвиток, стаючи його своєрідним локомотивом, рушійною силою. Зазначене висуває задачу досягнення процесуально й раціонально оптимальної інтеграції цифрових, електронних доказів до системи традиційних «аналогових» та «ідеальних», забезпечення їх зіставлюваності та визнання судовою практикою.

Саме цифровізація суспільства, цифрова трансформація суспільної й виробничої та державно-управлінської сфери зумовлює можливість виділити окремий напрям у розвитку криміналістики як науки – поява в ній цифрової криміналістики. У окремих джерелах для позначення цього напрямку використовують й інші терміни – «комп'ютерна криміналістика» або «комп'ютерна системна криміналістика», «мережева

криміналістика» тощо. У той же час деякі вчені навіть розглядають комп'ютерну криміналістику як самостійну прикладну науку для розслідування злочинів, пов'язаних з комп'ютерною інформацією, дослідженням цифрових доказів, з питаннями їх пошуку, отримання та фіксування, розроблення методів перевірки таких доказів та ін.

На нашу думку, необхідно брати до уваги те, що сьогодні криміналістика як наука становить собою не конгломерат розрізаних даних в галузі біології, хімії, медицини, фізики, кібернетики, кримінального права та процесу тощо, а якісно нове знання. Рівень її розвитку дозволяє інтерпретувати, пояснювати досліджувані явища, спираючись при цьому на власні криміналістичні розробки. Криміналістика – наука поліморфна. Її не можна зводити до будь-якого окремо взятого конкретного дослідження: прийому, способу, методу, технічного засобу й отриманим в кінцевому рахунку результатам. Як і будь-яка інша наука, вона являє собою своєрідну об'єктивну матрицю уявлень, знань про явища: діяння, злочини, правопорушення. Головним завданням криміналістики було і залишається забезпечення діяльності органів досудового слідства, оперативних підрозділів, суду у напрямі встановлення істини в судочинстві найефективнішими й найсучаснішими засобами, прийомами і методами, що використовуватимуться винятково з метою виявлення, розкриття, розслідування і запобігання вчиненню злочинів.

Відомий вітчизняний вчений-криміналіст А. В. Іщенко, науковий внесок якого в розвиток криміналістики визнано не лише в нашій країні, а й далеко за її межами, ще на початку нинішнього тисячоліття звертав увагу на те, що сучасне сприйняття змісту та структури криміналістики формувалося упродовж тривалого часу. Аналізуючи підходи до розуміння криміналістики, які пропонувалися вченими в різні часи, він показав їхню неоднозначність, подекуди навіть полярність і відзначав, що більшість авторів при окресленні поняття криміналістики, зосереджували свою увагу переважно на визначенні власне предмета цієї науки. Ним слушно зауважувалося, що зв'язування предмета інтересу криміналістики лише з діяльністю слідчого, експерта, вкладається в застарілу схему «злочин-розслідування», тобто так чи інакше, але коло інтересів криміналістики звужується до меж вивчення діяльності, безпосередньо пов'язаної із злочином або ж з його розслідуванням [3, с. 8, 32].

Сьогодні все більше стає вчених, які не без підстав вказують на необхідність перегляду уявлень про криміналістику як окрему науку, її предмет та навіть на появу нового явища в науці – відокремленої від традиційної криміналістики нової цифрової криміналістики та її окремого й специфічного предмета. Водночас В.Ю.Шепітько та М.В.Шепітько доволі слушно стверджують, що цифрова криміналістика має відношення до процесу збирання, отримання, збереження, аналізу та подання електронних (цифрових) доказів у досудовому та судовому провадженні. Тому цифрова криміналістика може складати стратегічний напрям у розвитку криміналістичної науки, а не окрему науку [4, с. 192]. Як зазначає В. М. Шевчук, цифрова криміналістика – це галузь криміналістики, яка займається вивченням закономірностей виникнення і використання цифрових слідів та розроблення на знанні цих закономірностей технічних засобів, прийомів та методів щодо виявлення, фіксації, вилучення та дослідження цифрової інформації (доказів) й засобів її оброблення з метою розкриття, розслідування та профілактики кримінальних правопорушень [5, с. 36].

На нашу думку, розглядати з позиції цифровізації необхідно весь предмет криміналістики, усі криміналістичні вчення, розділи й підрозділи науки. Інформаційні технології, вбудовуючись у повсякденну дійсність, впливають на усі компоненти предмету криміналістики. Змінюється й злочинна діяльність, до того ж не лише в аспекті появи нових діянь, що посягають на об'єкти кримінально-правової охорони, змінюються способи вчинення «традиційних» злочинів у тому числі за допомогою комп'ютерних та інформаційних технологій. Змінюються аспекти криміналістичної діяльності суб'єктів виявлення й розслідування кримінальних правопорушень, які використовують на практиці досягнення у сфері цифровізації.

Вважаємо, що цифрова криміналістика – це не самостійна наука і не самостійний розділ криміналістики, а її новий і особливий напрям, який виник і дістає подальшого розвитку у зв'язку із тим, що все більша кількість злочинів вчиняється із використанням комп'ютерних й інших цифрових засобів зв'язку, локальних і глобальної мереж, телекомунікацій тощо. Цей напрям сучасної криміналістики розробляє методи та інструменти для виявлення й розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із цифровими технологіями. Це дає можливість виявляти, аналізувати, перевіряти, ідентифікувати й

зберігати цифрові докази, які зберігаються на різних типах електронних пристроїв, та надавати їм правильну оцінку, а отримані відомості використовувати у доказуванні.

Таким ми бачимо місце цифрової криміналістики в системі криміналістичних знань.

Список використаних джерел

1. Електронні докази у кримінальному провадженні: поняття, збирання, використання в доказуванні: монографія. І.В.Гора, В.А.Колесник, В.В.Малюк, В.О.Ходанович та ін.; за заг. ред. В.А.Колесника. Київ: 7БЦ, 2024. 484 с.

2. Negroponte Nicholas. Being Digital. New York: Alfred A. Knopf. 1995. 243 p.

3. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень : моногр. [За ред. І.П.Красюка]. Київ: НАВС України, 2003. 359 с.

4. Shepitko V., Shepitko M. The Formation of Digital Criminalistics as a Strategic Direction for the Development of Science. XVII Criminalistics and Forensic Expertology: Science, Studies, Practice. Abstracts of the XVII International Congress (September 16-17, 2021). Bratislava, Slovak Republic, 2021. P. 187-198.

5. Шевчук В.М. Цифрова криміналістика: воєнні виклики та нові завдання у сучасних умовах. *Правові виклики сучасності: Матеріали круглого столу (20 груд. 2022 р.)*. Харків: Держ. біотехн. ун-т, 2022. С. 35-39.

Цимбал Петро Васильович,

завідувач кафедри права Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Завидняк Назар Володимирович,

студент 4-го курсу юридичного факультету Ірпінського фахового коледжу економіки та права;

Тимчук Олег Валентинович,

здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук

**КЛАСИФІКАЦІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЗА ОСНОВНИМИ
КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧУЩИМИ КРИТЕРІЯМИ**